

Остапов А.В., Гордієнко О.В., Мусяченко Є.В.
Полтавський національний технічний
університет імені Ю.Кондратюка, м. Полтава

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Анотація: Авторами статті Остапов А.В., Гордієнко О.В., Мусяченко Є.В. на тему «Теоретичне обґрунтування особистісно орієнтованої професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах» досліджено суперечності між вимогами інформаційного суспільства до професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту і їх кваліфікацією відповідно до освітньо-кваліфікаційного рівня.

Ключові слова: вища освіта, зміст професійної підготовки, особистісно-орієнтоване навчання, фахівці з фізичного виховання.

Аннотация: Авторами статьи Остаповым А.В., Гордиенко О.В., Мусяченко Е.В. на тему «Теоретическое обоснование личностно ориентированной профессиональной подготовки будущих специалистов физического воспитания и спорта в высших учебных заведениях» исследовано противоречию между требованиями информационного общества к профессиональной подготовке будущих специалистов физического воспитания и спорта и их квалификацией в соответствии с образовательно квалификационным уровнем.

Ключевые слова: высшее образование, содержание профессиональной подготовки, личностно ориентированная учеба, специалисты по физическому воспитанию.

Annotation: The authors Ostapov A. V, Gordienko E. V, E. V Musiyachenko on "Theoretical justification personally oriented professional training of future specialists in physical education and sports in higher education" explored the contradictions that arise between: the requirements of the information society to the training of future specialists in physical education and sports and their qualifications under the educational qualification level; processes of democratization and humanization of science teaching and practice to ensure appropriate physical education and their reflection in the training of future specialists in physical education and sport; massive training of future specialists in physical education and sport and individual creative nature of their profession; theoretical and methodological principles of training of future specialists in physical education and sport in higher educational institutions. Resolving these contradictions requires a rethinking of the purpose, content, functions and tasks of training future specialists in physical education and sport in higher educational institutions of Ukraine according to the requirements of individual oriented paradigm of education, the need to ensure a highly competitive physical education teacher, a coach from a particular sport. The state of development of research problems in educational theory and practice of higher education institutions; identified and justified organizational and methodological conditions personally oriented professional training of future specialists in physical education and sport: agreed goals personally oriented professional training of future specialists in physical education and sport to the overall goals of higher physical education; implementation of the principle of continuity in content and organizational forms of professional training of future specialists in physical education and sport in higher educational institutions.

Keywords: higher education, vocational training content, student-centered learning, specialists in physical education.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Актуальність і доцільність дослідження проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у сучасних умовах зумовлені необхідністю подолання суперечностей, які виникають між: вимогами інформаційного суспільства до професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту і їх кваліфікацією відповідно до освітньо-кваліфікаційного рівня; процесами демократизації і гуманізації педагогічної науки і практики щодо забезпечення відповідної фізкультурної освіти і їх відображенням у професійній підготовці майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту; масовістю підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту та індивідуально-творчим характером їх професійної діяльності [3, с.8-9]. Вирішення наведених суперечностей потребує переосмислення мети, змісту, функцій і завдань професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах України відповідно до вимог особистісно орієнтованої парадигми освіти, необхідності забезпечення високої конкурентоспроможності викладача фізичного виховання, тренера з певного виду спорту [4, с. 95].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти функціонування системи неперервної професійної освіти висвітлені в працях вітчизняних учених А.М. Алексюка, В.М. Галузинського, С.В. Гончаренка, М.Б. Євтуха, І.А. Зязюна, Н.Г. Ничкало, П.І. Підкасистого, С.О. Сисоевої [2, с. 17-22]. Концептуальні засади професійної підготовки майбутніх фахівців ґрунтовно досліджувалися в працях вітчизняних учених (Р.С. Гуревич, А.О. Лігоцький, Л.О. Хомич, Я.В. Цехмістер), зокрема професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту – в працях вітчизняних (Г.М. Арзютов, О.М. Вацеба, Е.С. Вільчовський, М.С.Герцик, О.Ц. Демінський, В.І. Завацький, О.С. Куц, В.М. Платонов, Б.М. Шиян, Ю.М. Шкретій) і російських (А.Г. Барабанов, Є.П. Каргаполов, О.В. Петунін, В.В. Приходько, В.В. Фидельський, Г.А. Шашкін) дослідників. Особливе місце належить роботам українських учених, у яких аналізувалася

професійна підготовка майбутніх фахівців у контексті особистісно орієнтованої освіти (Г.О. Балл, І.Д. Бех, С.І. Подмазін, В.В. Рибалка). Дослідженню історико-педагогічних проблем присвятили свої праці такі вітчизняні науковці, як Л.П. Вовк, Є.Н. Приступа, О.В. Сухомлинська, зокрема дослідженням історії фізкультурної освіти займалися і такі російські науковці, як В.У. Агеєвцев, Н.Ф. Кулінко, В.В. Столбов. Різні аспекти фізичного виховання як педагогічного процесу, спрямованого на формування здорового, фізично досконалого, соціально активного й морально стійкого покоління вивчали Б.А. Ашмарин, Б.К. Бальсевич, В.М. Видрін, М.М. Визитей, В.А. Головін, А.А. Гужаловський, Д.Н. Давиденко, В.І. Ільїнич, Т.Ю. Круцевич, Л.І. Лубишева, Л.П. Матвеев, Ю.М. Ніколаєв, А.Д. Новиков, В.Г. Папуша, А.А. Тер-Ованесян, Б.М. Шиян [4, с. 100-104]. Незважаючи на наявність значної кількості психолого-педагогічних досліджень, проблему професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах недостатньо досліджено в теоретико-методологічному аспекті. Поза увагою дослідників залишилися концептуальні ідеї щодо особистісно орієнтованої професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах [5, с.17-21].

Формулювання мети роботи. Мета дослідження: здійснити цілісний науковий аналіз проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту в педагогічній теорії і практиці; розробити й обґрунтувати теоретико-методологічні засади особистісно орієнтованої професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах потребує врахування історії становлення і розвитку вітчизняної системи професійної підготовки фахівців фізичного виховання та спорту в Україні у ХХ столітті, об'єктивного аналізу зарубіжного досвіду професійної підготовки фахівців фізичного виховання та спорту і з'ясування перспективних напрямів модернізації професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту відповідно до вітчизняних та світових стандартів [6, с.51-55]. Особистісно орієнтована професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах розглядається як науково обґрунтована систему суб'єкт-суб'єктної взаємодії студентів і професорсько-викладацького складу вищого навчального закладу, в основу побудови якої покладено принцип особистісного підходу і яка інформаційно навантажена за змістом, індивідуалізована за формою, інтенсивна в часовому вимірі, має за мету формування смислової парадигми особистості майбутнього фахівця фізичного виховання та спорту. Результатом і головною метою особистісно орієнтованої професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту є формування смислової парадигми особистості майбутнього фахівця фізичного виховання та спорту, яку можна розглядати як інтегральне особистісне утворення особистості, що забезпечує її здатність до професійного самовизначення, професійної самоактуалізації та професійної самореалізації упродовж життя, здатність до неперервної фізкультурної освіти [2, с.45-52].

Особистісно орієнтована професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту включає три взаємопов'язані складові: професійну – спрямовану на підготовку майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до опанування професійними знаннями, виконання професійних функцій, володіння видами професійної діяльності в контексті особистісно орієнтованої парадигми освіти; особистісну – спрямовану на підготовку майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до професійного самовизначення, професійної самореалізації та професійної самоактуалізації упродовж життя; технологічну – спрямовану на формування її організаційно-методичних умов. Структура професійної складової особистісно орієнтованої професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту включає такі компоненти: когнітивний, функціональний і діяльнісний. Когнітивний компонент відображає зміст професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту. Функціональний компонент – професійну підготовку майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до виконання професійних функцій. Діяльнісний компонент – професійну підготовку майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до володіння видами професійної діяльності [7, с.301-310]. Майбутній фахівець фізичного виховання та спорту розглядається нами як особистість, яка цілеспрямовано здобуває у вищих навчальних закладах кваліфікацію відповідно до певного освітньо-кваліфікаційного рівня в процесі спеціально організованої навчально-виховної діяльності, спрямованої на підготовку до подальшої професійної діяльності щодо підтримки відповідного рівня фізичної культури населення або досягнення вищих спортивних результатів на олімпійській, світовій чи регіональній аренах у командному чи в індивідуальному вимірах. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту розглядається як процес, який відображає науково й методично обґрунтовані заходи вищих навчальних закладів, спрямованих на формування протягом терміну навчання рівня професійної компетентності особистості, достатнього для організації фізичного виховання різних верств населення регіону й успішної праці в усіх ланках спортивного руху з урахуванням сучасних вимог ринку праці.

У період переходу України до ринкових відносин з'явився ринок праці, зросла конкуренція серед працездатного населення, змінилися вимоги до професійної підготовки фахівців фізичного виховання та спорту. Однією із ключових проблем розбудови національної системи фізкультурно-спортивного руху стала підготовка фахівців нової генерації. Тривалий час спеціалізовані вищі навчальні заклади України були зорієнтовані, переважно, на підготовку висококваліфікованих тренерських кадрів, що призвело до своєрідної прогалини в підготовці майбутніх фахівців для сфери фізкультурно-оздоровчої, рекреаційної, туристичної діяльності [12, с.58-64]. У сучасний період професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту здійснюється вищими навчальними закладами, підпорядкованими Державному комітету з питань фізичної культури і спорту України; спеціальними факультетами та відділеннями педагогічних інститутів, університетів, коледжами, технікумами фізичної культури, училищами олімпійського резерву та непрофільними вищими навчальними закладами, підпорядкованими Міністерству освіти і науки України [8, с.8-9]. На основі вивчення практичної діяльності вищих навчальних закладів виявлено спектр професійної підготовки

фахівців для галузі "Фізична культура та спорт", який передбачає підготовку: вчителів фізичного виховання, з основ безпеки життєдіяльності, валеології, тренерів з обраного виду спорту, фахівців із фізкультурно-оздоровчої роботи, з фізичної реабілітації, з менеджменту й управління фізичним вихованням та спортом, із прикладного фізичного виховання та спорту для МВС України, Національної гвардії. На основі теоретичного аналізу наукової літератури обґрунтовано висновок, що концепція особистісно орієнтованої професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах спрямована на формування смислової парадигми особистості майбутнього фахівця фізичного виховання та спорту в педагогічному навчально-розвивальному середовищі вищого навчального закладу [5, с.20-21]. До видів професійної діяльності, якими має володіти майбутній фахівець фізичного виховання та спорту, у розділі віднесено: діагностичну, реабілітаційну, репродуктивну, спортивну, освітянську, профілактичну, організаційну. Діагностична діяльність фахівця фізичного виховання та спорту полягає в здійсненні системного аналізу фізичних можливостей як на рівні окремої людини, так і соціальної групи, наприклад, спортивної команди. На основі одержаних даних фахівець здатний спрогнозувати їх подальший розвиток, тобто передбачити їх наслідки [12, с.58-64].

Реабілітаційна діяльність фахівця спрямована на відновлення знижених у процесі праці або інтенсивних занять іншими видами діяльності фізичних, психічних, інтелектуальних властивостей людини; на розробку методичного забезпечення і здійснення реабілітаційних програм для громадян певного регіону з урахуванням екологічних проблем. Цей вид поєднується із лікувальним застосуванням фізичних вправ. Як правило, потреба в послугах реабілітолога виникає в людини внаслідок катастроф, перенесених стресів, різних аварій та інших непередбачених повсякденним життям потрясінь. Метою такої діяльності є відновлення пошкоджених підсистем організму людини. Репродуктивна діяльність спрямована на створення соціально-культурного середовища, необхідного для формування самодостатньої особистості фахівця фізичного виховання та спорту. Спортивна діяльність фахівця розкриває максимальні можливості людини, її потенційні резерви, задовольняє потреби у змагальній діяльності. Тренер у своїй професійній діяльності вважає за доцільне досягнути певної мети, яка визначається загальним розвитком спортивної галузі. Головною функцією є вдосконалення окремих параметрів функціональних можливостей організму людини, що передбачає вихід за межу можливого, бо тільки в такому випадку спортсмен спроможний досягти висот Олімпійського п'єдесталу або корони переможця Чемпіонату світу та континенту [10, с.61-65]. Освітянська діяльність фахівця спрямована на навчання кожного застосовувати набуті знання і навички в повсякденному житті для самовдосконалення; забезпечує раціональне формування індивідуального фонду рухових умінь і навичок, необхідних у житті; передбачає навчальну та виховну роботу, реалізується шляхом планомірної передачі вчителем і наступним засвоєнням учнями певного обсягу знань, систематичним їх поповненням і поглибленням. Навчальна діяльність спрямована на засвоєння суспільно-історичного досвіду людства в галузі фундаментальної теорії й освіти про фізичний розвиток людини, а виховна полягає у використанні спеціальних фізичних вправ для формування фізично, психічно й соціально зрілої особистості.

Профілактична діяльність або діяльність з формування здорового способу життя спрямована на забезпечення оптимального розвитку властивих людині фізичних якостей і на їх основі – вдосконалення фізичного розвитку; зміцнення і збереження здоров'я; удосконалення будови тіла і формування постави; забезпечення творчого довголіття.

Організаційна діяльність фахівця полягає в упорядкуванні взаємодії людини з іншими людьми у групі або, ширше, у суспільстві. До цього ж відноситься упорядкування технологічних операцій у визначеній галузі фізичного розвитку особи, групи, суспільства [9, с.178-180].

ВИСНОВКИ і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Теоретичний аналіз проблеми дослідження показує, що в педагогічній науці й практиці професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту розглядається як така, що спрямована на підготовку студентів вищих навчальних закладів до виконання конкретних видів професійної діяльності в галузі "Фізична культура та спорт", оволодіння ними сукупністю знань про людину і фізичну культуру, розвиток емоційно-ціннісних відношень, моральних норм, умінь передавати цінності фізичної культури. Проголошення незалежності держави суттєво вплинуло на модернізацію системи фізкультурної освіти. Сформована мережа вищих навчальних закладів, які здійснюють професійну підготовку фахівців фізичного виховання та спорту за освітньо-кваліфікаційними рівнями молодшого спеціаліста, бакалавра, спеціаліста й магістра. У педагогічній літературі зазначається необхідність ефективного запровадження особистісного підходу, який забезпечує розуміння, пізнання, розвиток та самореалізацію особистості майбутнього фахівця в її цілісності та гармонійності, що можливе за умов особистісно спрямованої трансформації форм і методів навчально-виховної роботи у вищих навчальних закладах. Зазначається, що покладання принципу особистісного підходу в основу побудови особистісно орієнтованої професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту піднімає останню на більш високий якісний рівень. Разом з тим, особистісно орієнтована професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту недостатньо теоретично обґрунтована.

ЛІТЕРАТУРА

1. Акопова М. А. Теория и методология реализации личностно- ориентированного подхода в условиях выбора дополнительных образовательных программ : дис. д-ра пед. наук : 13.00.08 /Мария Алексеевна Акопова. – СПб., 2004. – 368
2. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : [підруч. для студ., аспірантів та молодих викладачів вищих навч. закладів] / А. М. Алексюк. – К. : Либідь, 1998. – 558 с.
3. Андрущенко В. Проблеми і перспективи розвитку вищої освіти в Україні на зламі століть / В. Андрущенко // Директор школи. – 2000. – № 43.– С. 8–9.
4. Арзютов Г. М. Стан та перспективи реформування системи фізичного виховання у вищій школі України / Г. М. Арзютов, В. В. Приходько, С. Чернігівська // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура, спорт) : зб. наук. пр. / за ред. Г. М. Арзютова. – К., 2015. – Вип. 12 (67). – С. 95–104.

5. Белікова Н. О. Концептуальні підходи до формування готовності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до здоров'язбережувальної діяльності / Н. О. Белікова // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : зб. наук. пр. / за ред. Єрмакова С. С. ; Харків. обл. відділення Нац. олімп. комітету України, Харків. держ. акад. дизайну і мистецтв – Харків, 2012. – № 1. – С. 17–21.

6. Введенский В. Н. Моделирование профессиональной компетентности педагога / В. Н. Введенський // Педагогіка. – 2003. – № 10. – С. 51–55.

7. Вільчковський Е. С. Професійна спрямованість підготовки фахівців з фізичного виховання / Е. С. Вільчковський // Розвиток педагогічної і психологічної науки в Україні 1992–2002 рр. : зб. наук. пр. – Харків, 2002. – Ч. 1. – С. 301–310.

8. Grigor'yants IA Problems of modernization of professional psychological education of students at the present stage of IFC / IA Grigor'yants // Improvement of training in the field of physical culture and sports in the conditions of modernization of vocational education. – M., 2004. – P. 8-9.

9. Pochtar OM Shlyakhov optimizatsii profesiyno-pedagogichnoi pidgotovki vchiteliv fizichnoi culture in aspekti zberezheniya Zdorov'ya shkoliariv / OM Pochtar // Naukova chasopis Natsionalnogo pedagogichnogo universitetu imeni MPDragomanov. Seriya number 5. Pedagogichni science: realii that prospect. – Key infrastructure 14: ST. Sciences. Pratzen / for Ed. OV Tymoshenko. – K: Type of NHRI imeni MPDragomanov, 2009. – P. 177-180.

10. Sava Shlyakhov pobudovi suchasnoi modeli spetsialista fizichnogo vihovannya / M. Sava, Yur'eva L., J. Yavorsky, M. MENZHERES // pedagogy, psihologiya that health biologichni problemi fizichnogo vihovannya i sport: ST. Sciences. pr. / ed for. Єрмакова SS; Kharkiv. region. viddilennya Nat. olimp. komitetu Ukraine, Kharkiv. Keep. Acad. i Mistetstvo design. – 2004. – № 11. –P. 61-65. 11. Serikov VV Personality-oriented education / VV Serikov // Pedagogy. – 1994. – № 5. – P. 24-28.

12. The farm AV Key competences as a component of personality-oriented paradigm of education / AV // The farm Education. – 2003. – № 2. – P. 58-64.